

VÅRE TI VIKTIGSTE POLAREKSPEDISJONER



TOKT: Amundsens (t.v) og Scotts rute mot Sydpolen. (Kart: H. P. Carlsen)

Våre ti viktigste polarekspedisjoner

I Nansen-Amundsen-året 2011 kårer Nordlys og Norsk Polarinstitutt de ti viktigste norske polarekspedisjonene. I en serie over ni uker vil vi presentere de ulike ekspedisjonene, som en jury av eksperter har valgt ut.

NR. **2**

ROALD AMUNDSEN TIL SYDPOLEN 1910-1912



JURYEN: Fra v. professor Robert Marc Friedman, polarekspert Olav Orheim, ekspedisjonsdeltaker Liv Arnesen, polarhistoriker Harald Dag Jølle (leder) og polarhistoriker Susan Barr.

JURYENS BEGRUNNELSE

Amundsens flaggplanting på polpunktet 14. desember 1911 uttrykker en ekstrem effektivitet i å reise i isødet.

Ingen andre hadde på dette tidspunktet ekspedisjonslogistikk som kunne sammenliknes med Amundsens. Ekspedisjonen var planlagt i minste detalj. Med unntak av den for tidlige starten ble den gjennomført uten store problemer.

Amundsen som førstemann på Sydpolen har fått stor symbolsk betydning i Norge. Samtidig står det dramatiske kappløp med Robert Scotts ekspedisjon som en av de store hendelsene i internasjonal polarhistorie.

TIDLIGERE PRESENTERT

3. Grønlandsisen 1888-89	3.12
4. «Jason» 1892-1893	26.11
5. «Gjøa» 1903-1906	19.11
6. «Maud» 1918-1925	12.11
7. Svalbard 1909	4.11
8. «Fram» 1898-1902	29.10
9. Antarktis 1949-1952	22.10
10. Nordpolen 1990	14.10

Roald Amundsen lurte alle og erobrer Sydpolen.

Den gode plo



Festmiddag i basen: Rundt bordet Bjaaland, Hassel, Wisting, Hanssen, Amundsen, Johansen, Stubberud og Prestrud.



Tekst: Asbjørn Jaklin
asbjorn.jaklin@nordlys.no

LØRDAG | reportasje

Kristiansand 10. august 1910. Roald Amundsen har fått låne

polarfartøyet «Fram» av den norske stat. Han har trommet sammen mannskaper som lever i den tro at sjefen planlegger et nytt polarframstøt nordover.

Helmer Hanssen, vesteråling bosatt i Tromsø, stusser over noe av det som lastes inn. Det passer ikke til en nordpolstur.

«Fram» kaster fortøyningene og står ut av havnen. Først i Funchal på Madeira samler Amundsen mannskapet på dekk og lar bomben springe. Foran et stort kart over Antarktis forteller sjefen at han har tenkt seg til Sydpolen.

Som rekord er Nordpolen tatt. Den amerikanske polarforskeren Robert Peary og den amerikanske legen Fredrick Cook hevder begge å ha vært der. Amundsen satser nå på å bli den første på Sydpolen i et kappløp med den britiske kaptein Robert Scott. (Pearys og Cooks påstander ble senere trukket i tvil).

Amundsen spør mannskapet om de likevel blir med på turen. Alle svarer ja. Selv forsvarer han kuppet: En rekord må til for å tiltrekke seg sponsorpenger. Så får han heller legge turen nordover senere.

«Fram» når isbarrieren i Antarktis 11. januar 1911. I Hvalbukta etablerer Amundsen og hans menn en stor, midlertidig leir. De kaller basen Framheim, setter opp telt og ferdighus og graver ut flere rom i snøen. Til og med en badstu finner de plass til. Polarkokken Adolf Henrik Lindstrøm fra Hammerfest holder grytene varm på basen.

Amundsen må vente på den arktiske våren, men er utålmodig og engster seg for hva Scott foretar seg. Er britene allerede på vei mot polpunktet?

8. september 1911 tar Amundsen beslutningen. Depotene er allerede satt ut, de må komme av gårde. Ni mann og en flokk med grønlandshunder legger i vei i 30 minusgrader.

Det blir enda kaldere de neste dagene, selv akevittene fryser. Er det 60 minus? De har startet for tidlig og må snu ved depotet på 80 grader sør – før det er for sent.

Alle har fått frostskafer. Verst står det til med løytnant Kristian Prestrud. Den erfarne polfareren Hjalmar Johansen venter i to timer på Prestrud og redder livet hans.

Da de to kommer tilbake til Framheim flere timer etter de andre, klokken halv ett om natten, spør Amundsen hvor de har vært. Johansen gir rett til sengs. Ved frokostbordet dagen etter konfronterer Johansen sjefen foran hele mannskapet. Johansen blir etter dette baskteaket i realiteten utelukket fra resten av ekspedisjonen og gitt ansvaret for å gjennomføre en alternativ ekspedisjon østover, til det allerede oppdagede Edvard VII Land. De resterende fem mennene skal gjøre det avgjørende framstøtet mot polpunktet.



Historisk: Et bilde som har fått status som ikon i norsk historie. Fire bar-

20. oktober 1911 legger fem mann, fire sleder og 52 hunder på vei sørover. Teknisk går ekspedisjonen på skinner, men blant de fem er det til tider en anstrengt tone. Olav Bjaaland og Sverre Hassel er kritiske til mange av Amundsens valg, det gjelder blant annet beregningen av rasjoner.

Midt under den vanskelige oppstigningen til høytliggende sydpolsplatået, bryter det ut åpent munnhoggeri. Amundsen forlanger at Bjaaland skal returnere til Framheim. Sverre Hassel skal følge med for å navigere tilbake.

Bjaaland kryper til korset, ber tynt og hindrer splittelse av laget. Amundsen aksepterer beklagelsen, men presiserer at motsigelser tåler han ikke.

Sverre Hassel omtaler senere Amundsen som «den krakilske mann» og forundrer seg over at han stadig prøver å få krangler i gang. Høyst merkelig for en sjef og leder som jo nettopp skulle bevare freden og samarbeidet, mener Hassel.

Helmer Hanssen og Oscar Wisting ser ut til å innordne seg alle sjefens luner. Ifølge Hassel er de sjefens «knupegutter».



En ekspedisjon av ypperste merke, bortsett fra de **kranglene** som sjefen setter i gang.

anlegggingens kunst



hodede menn ved teltet de etterlot seg på Sydpolen. Roald Amundsen, Helmer Hanssen, Sverre Hassel og Oscar Wisting.

Foto: Norsk Polarinstitutt

De nærmer seg Sydpolen. Etter Helmer Hanssen beregninger har de bare åtte kilometer igjen da han stopper hundespennet, tar en av hundene ut av seletøyet og lar den løpe ved siden. Han roper til Amundsen at han må komme og løpe foran.

«Hvorfor det», spør Amundsen.

«Jeg kan ikke få hundene til å løpe hvis ingen flyr foran,» svarer Helmer Hanssen.

Da mennene har gjort unna de åtte kilometerne, roper Helmer Hanssen til Amundsen at nå må de være på Sydpolen.

« Alle fire sledene stoppet. Det var et høytidelig øyeblikk for oss alle sammen,» skrev Helmer Hanssen senere. Det er den 14. desember 1811.

De er på Sydpolen noen dager. Barhodet foran det norske flagget tar de det berømte bildet ved teltet der Amundsen legger igjen brev til kong Haakon og kaptein Scott som når polpunktet 17. januar 1912, men som omkommer sammen

med sine menn på tilbaketuren, bare 18 kilometer fra neste depot. Kulde, uvær, sykdom og knappe rasjoner feller Amundsens konkurrent.

26. januar 1912 våkner kokken Adolf Henrik Lindstrøm av hundeglam og bråk utenfor Framheim. Roald Amundsen kommer inn, stiller seg midt på golvet og flirer.

«God Morgen, min kjære Lindstrøm! Har du noe kaffe til oss?»

Lindstrøm spretter opp fra køya.

«E de dokker? Har dokker vært på polen?»

«Tror du ellers du hadde sett meg her nå», svarer Amundsen full av triumf.

Kilder:

Amundsen, Roald: Sydpolen. 1912.

Norsk polarhistorie, bind I, Ekspedisjonene, 2004.

Bomann-Larsen, Tor: Roald Amundsen 1995.

Hassel, Sverre: Dagboksnotater fra Sydpolen. 1997.

Jan Ove Ekeberg. Et liv i isen. Polarkokken Adolf H. Lindstrøm. 2000

«**Alle fire sledene stoppet. Det var et høytidelig øyeblikk for oss alle sammen.**»

Helmer Hanssen

Bla om og les om nr. 1